

תכנית התואר השני בעיצוב אורבני (M.Urb.Des)

ראש התכנית: פרופ' אדר' אלס ורבקל
רכזת אקדמית: אדר' נעה אפל
רכזת מנהלית: יולי אמיר
רכזת/ת אירועים: יפורסם בהמשך

טלפון עיצוב אורבני: 0523882981
פקס: 025631592

דואר אלקטרוני: urbdes@bezalel.ac.il

סגל הוראה

פרופ' אדר' אלס ורבקל	פרופ' אדר' אלס ורבקל
פרופ' אדר' נופ אליסה רוזנברג	פרופ' אדר' סנאן עבד אל קאדר
פרופ' אדר' מייק טרנר	פרופ' אדר' צבי אפרת
פרופ' אדר' צבי אפרת	ד"ר אריאל הנדל
ד"ר אריאל הנדל	ד"ר אדר' יוסי קליין
ד"ר אדר' יוסי קליין	ד"ר חוסני אלח'טיב שחאדה
ד"ר חוסני אלח'טיב שחאדה	ד"ר אדר' ארז גולני סולומון
ד"ר אדר' ארז גולני סולומון	ד"ר נועה הייזלר רובין
ד"ר נועה הייזלר רובין	ד"ר אדר' מרטין הרשנזון
ד"ר אדר' מרטין הרשנזון	ד"ר תמר ברגר
ד"ר תמר ברגר	ד"ר אדר' מיכל ברייאר
ד"ר אדר' מיכל ברייאר	
אדר' שמוליק גרואג	
אדר' דניאלה סמיטס פוסק	
אדר' גנית מייזליץ כסיף	
אדר' לינור לנקין	
אדר' מירב בטט	
אדר' עופר מנור	
אדר' נעה אפל	
אדר' עדי סלע וינר	
אדר' אלון שריג	
אדר' אדווה מטר	
עמיר בלבן	
אדר' קומל פוטדר	
אדר' אנה ג'יון יארזה פרץ	
אדר' יעל אגמון	

התכנית בעיצוב אורבני בצלאל, מובילה כפלטפורמה אקדמית לניהול שיח וידע על העיר ועירוניות בישראל ובעולם ופועלת כרשת של שיתופי פעולה מקומיים ובינלאומיים. התכנית מהווה צומת תיאורטי ומקצועי לדיון בסוגיות עיצוביות ותכנוניות בעיר. התכנית דוגלת במצינות אקדמית ומציעה מגוון קורסים המכשירים את בוגרי התכנית למעצבים אורבניים ולחוקרים בעלי עולם מושגים תיאורטי עדכני, שיתרמו לשיח ולפרקטיקה העירוניים בישראל ובעולם. הלימוד והמחקר התיאורטיים משמשים בסיס ידע לעבודת הסטודיו המהווה שדה מחקר ופעולה חלוציים ומתווי דרך בעיצוב אורבני. עבודת הסטודנטים והמרצים בתכנית מבוססת על יצירת מעורבות אקטיבית של התכנית, הסגל והסטודנטים בחיים העירוניים בישראל בכלל ובירושלים בפרט. השיח המקומי והבינלאומי על הסביבה הבנויה הניח את העיר והעירוניות במרכז תשומת הלב, והקונטקסט העירוני הפך להיות מוקד למחקרים רבים בארץ ובעולם. באותה העת, העלייה במודעות החברתית והתסכול ממצב הדיור שהובילו למחאות ברחבי העולם איששו שוב את מרכזיותה של העירוניות בחברה ואת חשיבות העיר, המרחב הציבורי והרחוב. כתוצאה, החיפוש הנמשך אחר צורת חיים בת קיימא וברת השגה העלה באופן חסר תקדים בעת החדשה, את חשיבות העיצוב האורבני היום בארץ ובעולם. במיוחד במשבר העולמי הנוכחי, המרחב האורבני קיבל משמעויות ותפקידים חדשים ועובר טרנספורמציה ללא תקדים, המדגיש את הצורך לחשיבה מחדש על עיצוב המרחב האורבני. התכנית מבוססת על תחומי ידע מגוונים ובמרכזה זיקה בין לימודי הסטודיו לבין לימודי הקורסים התיאורטיים והמתודולוגיים. הדיון והמחקר בתכנית עוסקים בין היתר בסוגיות כגון: המרחב הציבורי בעיר העכשווית, אקולוגיות עירוניות (נוף, סביבה וקיימות), קהילות ואקטיביזם עירוני, התחדשות עירונית, גבולות המטרופולין, נופים היסטוריים אורבניים, היסטוריה וזיכרון בעיר העכשווית, תבניות חדשניות בארגון העיר ועוד.

פרופ' אדר' אלס ורבקל, ראש תכנית התואר השני בעיצוב אורבני, בצלאל.

מבנה התוכנית לפי חטיבות

התוכנית מבוססת על שתי חטיבות לימוד ודיון עיקריות:

חטיבה 1 – לימודי עיצוב

1. מעבדות:

בחטיבה זו עוסקים הסטודנטים במשך ארבעה סמסטרים בעיצוב ותכנון סוגיות אורבניות שונות. לימוד זה נעשה מתוך הבנה שלצד המימד מקצועי של העשייה, יש משמעות אקדמית ומחקרית הנובעת מתוך עשייה זו.

2. תשתיות בעיצוב אורבני:

אל לימודי המעבדה מצורפים מקצועות התמך של כלים דיגיטליים לעיצוב אורבני, הליכי תכנון, שיטות ומתודולוגיות בעיצוב אורבני ותכנון ערים, כלכלה עירונית, תחבורה, ניהול ומדיניות אורבנית. נושאים אלו מזינים את עבודת המעבדות באופן שוטף.

חטיבה 2 – תיאוריה והיסטוריה של תבנית עיר

1. לימודים עיוניים:

קורסי ליבה- חובה ובחירה: הקורסים נבחרו בשל הרצון לדון בעיר כתופעה היסטורית תרבותית, חברתית וכלכלית ולעסוק בפרדיגמות התכנוניות שנהגו במאתיים השנים האחרונות.

2. סמינרים:

מאפשרים התעמקות בנושאים ממוקדים המהווים חלק מהפן העיוני של הלימוד ועוסקים בנושאים מגוונים כגון ירושלים- כתופעה היסטורית, אוניברסלית, קונפליקטואלית ובעיר שאיננה שייכת רק לתושביה; העיר המודרנית כתופעה פוליטית, תרבותית וחברתית ועוד.

לימודים במסגרת מסלולי התמחות:

החל משנת הלימודים תשפ"ב, יפתחו שני מסלולי התמחות במסגרת הלימודים בתכנית לעיצוב אורבני:

1. עיצוב אורבני בהתמחות שימור ומורשת

2. עיצוב אורבני בהתמחות עיר ונוף

הלימודים כוללים את לימודי הבסיס בתכנית לצד קורסים ייעודיים להתמחות (ראה פירוט בהמשך) כאשר עיקר ההתמחות מתבצעת במהלך שנת הלימודים השניה, ומשלבים קורסים מעשיים לצד קורסים עיוניים- תאורטיים.

על מנת לעמוד בחובות ההתמחות, על הסטודנט לצבור 11 נ"ז בנושא מסלול ההתמחות בו בחר. שם מסלול ההתמחות יצוין על גבי תעודת הבוגר.

עיצוב אורבני בהתמחות עיר ונוף:

בעידן משבר האקלים המתקדם וצמצום משאבים טבעיים לאור פיתוח מואץ, החשיבות של הנוף העירוני הולכת וגדלה. מסלול ההתמחות בעיר ונוף יציע ארגז כלים מגוון אשר יעניק לבוגריות התכנית את היכולת להתמודד עם מורכבות תכנון המרחב הפתוח בסביבה הישראלית והעולמית בהתייחס לסוגיות כגון שינוי אקלים, שיקום נופים, ייעור עירוני, ניהול מי נגר ומניעת הצפות, ושימור על מגוון המינים.

לא ניתן להבין את העיר במאה ה-21 באמצעות המרחב הבנוי בלבד. השינויים המשמעותיים אותם עברו המערכות האקולוגיות, התשתיות והכלכלה מחייבים גישה חדשה לעיר המתבססת על המושג הרחב של "נוף", ועל מושגי יסוד נלווים כגון רשתיות, מערכתיות, וטריטוריה. הנוף מהווה תשתית עירונית, אקולוגית וחברתית. מטרתו של מסלול ההתמחות הינה להפגיש את הסטודנטים עם גוף הידע העכשווי ולפתח ראייה ביקורתית כלפי הנעשה בעיצוב ותכנון המרחב הציבורי הפתוח בישראל ובעולם.

פירוט הדרישות לעמידה בחובות ההתמחות:

שם המרצה	שם הקורס	סוג הקורס
פרופ' אדר' נוף אליסה רוזנברג	הנוף האורבני	קורס בחירה (2 נ"ז) ניתן לבחור אחד מהקורסים הבאים:
פרופ' אדר' נוף אליסה רוזנברג	מעבדת פרויקט גמר: נופים חסינים	מעבדת פרויקט גמר (3 נ"ז)
צוות מרצים		פרויקט גמר (6 נ"ז)

עיצוב אורבני בהתמחות שימור ומורשת :

מסלול ההתמחות בשימור ומורשת מציע לבחון את חשיבותו ההולכת וגוברת של השימור כרכיב אינטגרלי בתחום העיצוב האורבני ותכנון העיר, מתוך גישה ביקורתית על פעולות השימור ומהותו של השימור במרחב. הוא יאפשר להעמיק במשמעותה של המורשת האורבנית במציאות הישראלית בה תהליכים של התחדשות עירונית נוגעים יותר ויותר במרקמים ובמבנים בעלי חשיבות היסטורית וחברתית. תהליכים שעצמותם והיקפם מציבים אתגרים חדשים בפני מתכננים ומקבלי החלטות, ומחייבים גיבוש מדיניות ויצירת ארגז כלים מגוון הכולל כלים למעורבות אזרחית, כלי ידע ותכנון, רגולציה וכלים פיננסיים.

מורשת אורבנית היא משאב חיוני לחיים בערים ובאזורים אורבניים. היא כוללת רכיבים מוחשיים ובלתי מוחשיים הקשורים במגוון האנושי הקיים בערים בהווה וזה שהתקיים בהן בעבר. טמון בה פוטנציאל לפיתוח כלכלי וליצירת לכידות וחוסן חברתי בסביבה דינמית, סביבה המשתנה תדיר בהשפעת תהליכים כלכליים, חברתיים ותרבותיים, זאת תוך שמירה על רכיביה ומאפייניה. בוגריות

התכנית במסלול זה יתמקדו בגישת נופים אורבניים-היסטוריים (Historic Urban Landscape) - תכנון האזור האורבני שנוצר מריבוד תכונות, ערכי תרבות וערכי טבע במהלך ההיסטוריה. שיטה זו מרחיבה את המושג "מרכז היסטורי" או "מכלול", וכוללת הקשרים אורבניים רחבים ואת סביבתם הגיאוגרפית (אונסקו, נובמבר 2011).

פירוט הדרישות לעמידה בחובות ההתמחות:

שם המרצה	שם הקורס	סוג הקורס
אדר' עדי סלע-וינר	מתיאוריה לפרקטיקה בשימור המורשת	קורס בחירה (2 נ"ז) ניתן לבחור אחד מהקורסים הבאים:
ד"ר נועה היילר רבין אדר' שמואל גרואג	שימור ביקורתי	
אדר' עדי סלע וינר	מעבדת פרויקט גמר: נופים אורבניים היסטוריים	מעבדת פרויקט גמר (3 נ"ז)
צוות מרצים		פרויקט גמר (6 נ"ז)

היקף ותקופת הלימודים

משך הלימודים- כולל פרויקט גמר, הינו שנתיים.

ימי הלימוד: רביעי ושישי

הלימודים יתקיימו בימי רביעי, בבצלאל- המחלקה לארכיטקטורה, רחוב בצלאל 1 ירושלים, ובימי שישי בזום (יתכנו שיעורים פרונטליים ו/או סיורים אשר ידרשו הגעה פיזית במהלך הסמסטר- על כך תישלח הודעה מראש)

הדרישות הלימודיות כוללות 46 נ"ז, ע"פ החלוקה הבאה:

מעבדות: 22 נ"ז (כולל פרויקט גמר וקורס מלווה כתיבה)

לימודים עיוניים: 10 נ"ז

סמינרים: 12 נ"ז

קורסי בחירה: 2 נ"ז

דרישות התכנית לקבלת תואר מוסמך בעיצוב אורבני

1. צבירת 46 נ"ז אקדמיות במסגרת קורסי התוכנית.
2. מילוי סך החובות האקדמיות כפי שנקבעו בקורסי התכנית.
3. השתתפות בשנה ב' בסדנאות פרויקט הגמר.
4. עמידה בכל מטלות הקורסים שפורטו לעיל, על פי לוח הזמנים הנדרש על ידי המרצים. דרישות אלו כוללות הגשת עבודות ביניים ועבודות מסכמות בכתב.
5. הגשת 2 עבודות בהיקף עבודה סמינריונית מתוך 3 קורסי הסמינר הנלמדים במהלך התכנית. חובת הגשת עבודת סמינריונית במסגרת סמינר ירושלים ועבודה סמינריונית נוספת לבחירה. עבור סמינר הבחירה השלישי תידרש עבודה בהיקף שווה ערך לעבודת רפרט*.
6. במקביל לכתוב בסעיף 6, ניתן להחליף סמינר בחירה אחד (4 נ"ז), בשני קורסי בחירה (שווה ערך לסמינר- סה"כ 4 נ"ז), ולהגיש בכל אחד מהם, עבודה מסכמת שוות ערך לעבודת רפרט.
7. קבלת ציון 75 לפחות בשיעורי המעבדות.
8. קבלת ציון ממוצע של 75 לפחות בכלל קורסי התכנית.
9. החזרת כל הציוד והספרים הנמצאים ברשות הסטודנט ושייכים לאקדמיה.
10. כניסה למעבדה מותנית בציון עובר במעבדה המקדימה לה (כולל פרויקט גמר).
11. העלאת פרויקט הגמר לקטלוג בצלאל.

*היקף עבודה סמינריונית הינה בין 6000-8000 מילים והיקף עבודת רפרט הינו 2500-3000 מילים.

תנאי מעבר משנה א' לשנה ב'

בסוף שנה א' תבדוק ועדת ההוראה את מצבם הלימודי של הסטודנטים. לצורך מעבר משנה א' לשנה ב' בתכנית על כל סטודנט לקבל ציון של 75 לפחות בקורסי המעבדה, ציון ממוצע של 75 לפחות בשאר הקורסים והשלמת שני שלישי מחובותיו בחטיבה השנייה בתוכנית "תיאוריה והיסטוריה של תבנית עיר".

על בסיס גיליון ציוניו של הסטודנט ועמידתו בדרישות הנ"ל תקבע ועדה ההוראה את המשך לימודיו. כמו כן, בסמכות הוועדה, במידת הצורך, להעביר סטודנט למעמד "על תנאי" למשך סמסטר אחד בלבד בשנה"ל הבאה ולקבוע תנאי פרטני להמשך לימודיו כגון: דרישה לחזרה על קורסים, הגשת תיק עבודות או קביעת דרישות אקדמיות נוספות מעבר לתכנית הלימודים הרגילה. בתום סמסטר אחד במעמד "על תנאי" תתכנס הוועדה מחדש לדון במצב לימודיו של הסטודנט. הוועדה תוכל להחליט להסיר מעמד "על תנאי", או להאריכו לסמסטר אחד נוסף, או להודיע לסטודנט על הפסקת לימודיו.

מקרא ציוני מעבדה ופרויקט גמר

64-0 נכשל

74-65 ממשיך על תנאי

94-75 עובר

בקורסים עיוניים ציון עובר הינו 55.

מדיניות איחור בהגשת מטלות הקורס

הערה: נוהל זה הינו נוהל פנימי לתוכנית לתואר שני בעיצוב אורבני בבצלאל ומהווה השלמה של תקנון האקדמיה ונהלי התוכנית התקפים עבור כלל הסטודנטים בבצלאל.

1. כללי:

- כל סטודנט/ית זכאי/ת לבקש הארכה להגשת מטלה בסיום קורס או סמינר הנלמד בתוכנית, למעט במעבדה.
- בכל סמסטר ניתן לבקש הארכה בקורס או בסמינר אחד בלבד.
- בכל קורס או סמינר תינתן הארכה אחת בלבד.
- מקרים חריגים ישקלו בהתאם לנהלי התכנית ולתקנון האקדמיה.

2. הגשת הבקשה להארכה:

- הבקשה תוגש עד שבועיים לפני מועד ההגשה שנקבע ופורסם.
- להגשה יצורפו הנימוקים לבקשת ההארכה בהגשת המטלה.
- כל בקשה להארכה תשלח עם העתק לרכזת התוכנית.

3. מועדים:

- במקרה של בקשה להארכה של עד 14 ימים ממועד ההגשה שנקבע: הבקשה תועבר/תשלח למרצה הקורס או הסמינר שי/תוכל לאשר מתן הארכה או לסרב לה/לדחות אותה.

- במקרה של בקשה להארכה העולה על 14 ימים:
 הבקשה תשלח לרכזת המחלקה שתפנה למרצה הקורס לקבלת התייחסותו/ה.
 במקביל תועבר הבקשה, בצירוף התייחסות המרצה, לוועדת ההוראה. ועדת ההוראה תוכל לאשר את מתן ההארכה להגשה או לדחות אותה.
  - בכל אחד מהמקרים לעיל, משך ההארכה המאושרת, יוגבל. במקרה של קורס - לסוף הסמסטר העוקב בו נלמד הקורס- לרבות סמסטר קיץ.
 במקרה של סמינר, בו מועד ההגשה הוא עד שלושה חודשים מסיום הסמינר - עד סוף הסמסטר העוקב.
 *הערה: במידה ומדובר בסמינר המוגש בסוף סמסטר ב', משך ההארכה יוגבל לסוף השנה הקלנדרית- דהיינו עד לסוף דצמבר של אותה השנה.
ציונים:
- 4.
- כל איחור בהגשה של מטלה בקורס או בסמינר, שלא יגובה באישור כמפורט לעיל, יגרור הורדה של 10% בציון המטלה.
  - במידה ואושרה הבקשה להארכה והמטלה הוגשה לאחר המועד שאושר, ההגשה לא תתקבל וציון הקורס יוגדר "לא עבר". במקרה זה הסטודנט/ית י/תצטרך לחזור על הקורס בתשלום מלא בהתאם לנהלי האקדמיה.

מבנה התכנית

שנה א'

10 נ"ז	6 קורסי חובה מבואיים
4 נ"ז	1 סמינר חובה
4 נ"ז	1 סמינר בחירה
12 נ"ז	3 מעבדות
30 נ"ז	סה"כ

שנה ב'

4 נ"ז	1 סמינר בחירה
2 נ"ז	1 קורס בחירה*
3 נ"ז	1 מעבדת פרויקט גמר
6 נ"ז	פרויקט גמר
1 נ"ז	קורס מלווה כתיבה
16 נ"ז	סה"כ

*סטודנט יכול לקחת קורס בחירה בשנה א', במקום בשנה ב' - במידה ויחפוץ בכך.

בנוסף, כל מס' שבועות יתקיים קולוקוויום - סדרת הרצאות אורח במגוון נושאים עירוניים הרלוונטים לשיח עכשווי. ההשתתפות בקולוקוויום הינה חובה על הלומדים במהלך השנתיים הראשונות (ללא נ"ז).

פירוט קורסים

שנה א'

לימודי חובה

סמסטר א'

- הפרויקט האורבני, 2 נ"ז
- מבוא לעיצוב אורבני, 2 נ"ז
- תיאוריה וביקורת בתכנון ערים, 2 נ"ז
- כלים דיגיטליים לעיצוב אורבני, 1 נ"ז
- הליכי תכנון, 2 נ"ז
- מעבדה 1: הקוד האורבני (חצי סמסטריאלי- 7 שבועות), 3 נ"ז
- מעבדה 2: השדה האורבני הישראלי (חצי סמסטריאלי-7 שבועות), 3 נ"ז

סמסטר ב'

- סמינר ירושלים, 4 נ"ז
- כלכלה/ סביבה/ תנועה, 1 נ"ז
- מעבדה 3: מעבדת ירושלים, 6 נ"ז

קורסי בחירה

- מרחב ציבורי- ספירה ציבורית, 2 נ"ז
- הנוף האורבני, 2 נ"ז
- העיר הערבית**, 2 נ"ז
- המרחב המוסלמי**, 2 נ"ז
- מתיאוריה לפרקטיקה בשימור המורשת, 2 נ"ז
- שימור ביקורתי, 2 נ"ז

- קורס בחירה (יפורט בהמשך), 2 נ"ז

- ללמוד מירושלים-אל קודס - תכנית קיץ בינלאומית, 2 נ"ז (מתקיים במהלך חופשת הקיץ)

סמינרי בחירה

סמסטר ב'

- תיאוריה פוליטית והעיר, 4 נ"ז
- שולי העיר, 4 נ"ז
- המרחב המוסלמי והעיר הערבית**, 4 נ"ז
- הנדסה הפוכה- יחסי תעשייה, עיר וסביבה מתוך נקודת מבטם של חמישה מוצרים, 4 נ"ז

**קורסים נפרדים שניתן לקחת כקורסי בחירה של 2 נ"ז או את רצף הקורסים כסמינר 4 נ"ז

שנה ב'

לימודי חובה

סמסטר א'

- קורס מלווה כתיבה (שנתי- מתקיים אחת לשבועיים), 1 נ"ז
- מעבדת פרויקט גמר (חצי סמסטריאלי- 7 שבועות), 3 נ"ז
- פרויקט גמר (שנתי - סמסטר וחצי), 6 נ"ז

סמסטר ב'

- קורס מלווה כתיבה (שנתי, מתקיים אחת לשבועיים), 1 נ"ז
- פרויקט גמר (שנתי - סמסטר וחצי), 6 נ"ז

קורסי בחירה

סמסטר א'

- מרחב ציבורי- ספירה ציבורית, 2 נ"ז
- הנוף האורבני, 2 נ"ז
- העיר הערבית**, 2 נ"ז
- המרחב המוסלמי**, 2 נ"ז
- מתיאוריה לפרקטיקה בשימור המורשת, 2 נ"ז
- שימור ביקורתי, 2 נ"ז
- קורס בחירה (יפורט בהמשך), 2 נ"ז
- ללמוד מירושלים-אל קודס - תכנית קיץ בינלאומית, 2 נ"ז (מתקיים במהלך חופשת הקיץ)

סמינר בחירה

סמסטר ב'

- תיאוריה פוליטית ועיר, 4 נ"ז
- שולי העיר, 4 נ"ז
- המרחב המוסלמי והעיר הערבית **, 4 נ"ז
- Mapping Historic Urban Landscapes, 4 נ"ז
- הנדסה הפוכה- יחסי תעשייה, עיר וסביבה מתוך נקודת מבטם של חמישה מוצרים, 4 נ"ז

**קורסים נפרדים שניתן לקחת בקורסי בחירה של 2 נ"ז או את רצף הקורסים בסמינר 4 נ"ז

תקצירי קורסי חובה – שנה א'

הפרויקט האורבני

סמסטר א', יום ד', 10:45-12:15, 2 נ"ז

מרצה: פרופ' אדר' אלס ורבקל

סוג ההוראה: פרונטלית

במרכז בניית המרחב האורבני ניצב העיצוב האורבני כשיטה המרכזית שמחברת בין הבנת המרחב התלת-ממדי, התצורה העירונית והמורפולוגיה הרקמתית לבין הנוף החברתי, התרבותי, הכלכלי והסביבתי.

בו-בזמן, בבניית הסביבה העירונית העתידית יהיה תפקידו של המעצב האורבני ממוקד פחות בהכתבת חוקים ומרשמים למרחב המושלם ויותר בפיתוח מודלים של עיצוב כמחולל שינוי ליצירת מרחב אורבני אדפטיבי, מודלים שמבוססים על בסיס ידע קולקטיבי שנאסף מממשקים רחבים ומגוונים עם משתמשים ובעלי עניין. מייסדי הפרויקט האורבני כמו מנואל דה סולה מורלס, ברנרדו סקי, פאולה ויגנו וג'ואן בוסקטס חשפו את המתודות המקובלות בתכנון ערים כאנטי-עירוניות והציעו מרחב בנוי חלופי ברמה התת-עירונית, בקצוות או כאיים ריקים ברקמה העירונית. "ילדי" הפרויקט האורבני – דור חדש של עיצוב אורבני כמו אלכסנדר דוגה, קייט אורף, אדריאן גזה ואחרים החליפו את החשיבה על אנטי-עירוניות ברטוריקה של העיר. הם מדגישים את המרחב הפתוח הציבורי ומאמינים בהטרוגניות, ב"מנהטניזם", בעירוניות מטרופולינית – העיר היא חובה מוסרית, צפיפות היא ברכה, אורבניות מחוללת העצמה. במשבר הקיים של התכנון הכוללני, תפיסה זו של שילוב מתמיד בין זום-אין וזום-אאוט עשויה לזמן הזדמנויות חדשות להבנת השדה האורבני כמרחב מובחן ביותר.

הקורס יבחן מודלים שונים מסוף המאה ה-20 ועד היום בארץ ובעולם על רקע תיאורטי וביקורתי לקראת הגדרה חדשה של המושע "הפרויקט האורבני" בקונטקסט של פיתוח בר קיימא בעיר העכשווית.

תיאוריה וביקורת בתכנון ערים

סמסטר א', יום ד', 12:45-14:15, 2 נ"ז

מרצה: ד"ר נועה הייזלר רובין

סוג ההוראה: פרונטלית

הקורס יעסוק בהתפתחות התכנון העירוני המודרני תוך התייחסות לתכנון כאל תוצר תרבותי, חברתי ופוליטי המשקף את תקופתו. זהו ניסיון בקריאה מחודשת בתולדות התכנון העירוני המודרני, מתוך מטרה לייצר היסטוריה כוללת, מודעת וביקורתית ומתוך הבנה כי ההיסטוריון (שהוא לרוב, מתכנן בעצמו) משחק תפקיד חשוב בעיצוב הזיכרון והתודעה של הדיסציפלינה. במהלך הקורס נסתמך על החלוקה המקובלת כיום בספרות, לפיה ניכרות בתכנון העירוני המודרני ארבע תקופות עיקריות. בכל תקופה נתחקה אחר רעיונות מרכזיים ודמויות מפתח ונדון בטקסטים תכנוניים בולטים ובתכניות חשובות. נבחן את התפתחות הביקורת על המחשבה התכנונית בתקופות השונות תוך התמקדות בשיח הפוסט-קולוניאלי ותרומתו לתכנון. לסיכום נסקור את הדילמות המרכזיות הניצבות בפני התיאורטיקנים של התכנון היום. במסגרת הקורס יערכו התלמידים הכרות מקיפה עם התפתחות המחשבה התכנונית מראשיתה ועד ימינו ובעיקר ירכשו כלים לשיפוט ביקורתי של הדיסציפלינה, תיאוריה ומעשה.

מעבדה 1: הקוד האורבני

שבעה מפגשים ראשונים של סמסטר א' יום ד', 14:30-20:30, 3 נ"ז
מרצים: אדר' דניאלה סמיטס פוסק, אדר' מירב בטט, אדר' אדווה מטר

סוג ההוראה: פרונטלית

מטרת המעבדה הראשונה בתואר: "קוד אורבני" היא פיתוח של הבנה של החיים במרחב האורבני דרך התבוננות, תיעוד ותיקוף אבחנות אינטואיטיביות באזור מוגדר של העיר. זו השנה החמישית לקיומה של המעבדה במסגרת לימודי התואר. בשנים שעברו התמקדה המעבדה בלב העיר של תל אביב, ביפו, ובדרום מזרח תל אביב – שכונות כפר שלם, התקווה, עזרא, ידידיה והארגזים. תוצרי המעבדה מציגים פסיפס אנושי, תרבותי, אדריכלי, פוליטי, חברתי והיסטורי אשר אפשרי רק באזור מושא המחקר – הם המגדירים את הקוד האורבני הייחודי לו. הסטודנטים נדרשים לפתח תובנות כלפי האזור מושא המחקר ולבטא אותן בכותרת (היגד), טקסט הסבר ודימוי חזותי. התובנות מקובצת לספר ועוסקות במגוון ההיבטים של תל אביב-יפו על שכונותיה וקהילותיה ובין היתר מתייחסות למרחב הציבורי ותיפקודו, לנופים, מורשות, קונפליקטים חברתיים ופוליטיים וביטויים במרחב, עיצוב, חומר, תנועה, צלילים, צבעים, מרקמים, שפה ויחסי הפרט אל מול הכלל. התובנות האינטואיטיביות המתקבלות על-ידי סיורים, ראיונות, רישומים וצילומים, מגובות במחקר היסטורי, איסוף נתונים וניתוחם, טקסטים מספרות, שירה וקולנוע, לימוד תכניות בנין עיר, תיעוד מבנים, שלטים, גרפיטי, שמות רחובות ומשמעותם, דפוסי התנהגות במרחב, קשרים, גבולות, ומעברים בין שכונות, מרקמים וקהילות. המעבדה מבססת שיח המושתת על מושגים התקפים בכל חקירה של מרחב אורבני ועל ההבנה היסודית כי אין להציע התערבות במרקם ללא הבנה עמוקה של מהותו – לימוד הקוד האורבני של מקום, מלמד אותנו המעצבים/אדריכלים/מתכננים כי לעולם איננו פועלים בחלל ריק וכי תפקידינו הוא לספק לקהילה את התנאים המיטביים לשיגשוגה.

מעבדה 2: השדה האורבני הישראלי

שבעה מפגשים אחרונים של סמסטר א', יום ד', 14:30-20:30, 3 נ"ז
מרצים: אדר' נעה אפל, עמיר בלבן, אדר' אדווה מטר

סוג ההוראה: פרונטלית

המעבדה עוסקת בעיר הישראלית, באתגרי ההווה והעתיד שלה, בקונקסט המקומי והגלובלי. מרחב המושפע ממשבר האקלים, זעזועים פוליטיים, תנאי חירום ומשבר שלא הכרנו בעבר אשר דורשים התייחסות חדשה, מודעת וגמישה. העיר הישראלית מתפתחת באופן המתואר במחקר העיצובי העכשווי במושג "העיר ההוריוזנטאלית" - זו מתאפיינת במרחב "שטוח", לא היררכי, בפיזור של תשתיות ושל תופעות אורבניות שצמחו והתפתחו לצד "העיר הקלאסית". המעבדה תתמקד בבחינה מחודשת של העירוניות הישראלית כפי שהתפתחה מאמצע המאה העשרים ועד ימינו דרך ההבחנות המסורתיות של עיר - פרבר. נתחקה אחר מאפייניו הטיפוסיים של דפוס זה של עירוניות ותפיסות המגורים, תעסוקה ופנאי שהוא מניח, ויחסיו עם המרחב הפתוח והטבע שבתחום העיר וסביבה. המעבדה תשים דגש על שיטות וכלי מיפוי המבקשים לחרוג מהדיונים הכמותניים והטכניים הרווחים ולמפות במבט רחב את התופעה על היבטיה התכנוניים, הצורניים, הכלכליים-חברתיים, הפרוגרמטיים וההיסטוריים.

הצלבת נקודות מבט אלה תשמש לזיהוי מאפייניו התכנוניים הייחודיים של המרחב, על יתרונותיהם, חסרונותיהם וההזדמנויות הגלומות בהם. מתוך כך נפתח תרחישי עתיד לאתר הנבחר שעל בסיסם יציעו הסטודנטים/ות אסטרטגיות ופעולות תכנוניות המתערבות באתר ומשנות אותו.

הליכי תכנון

סמסטר א', יום ו', 10:45-12:15, 2 נ"ז

מרצה: אדר' לינור לנקין

סוג ההוראה: מקוונת*

הקורס משרטט מפת דרכים למסלולה של תכנית, מרגע עזיבתה את שולחן השרטוט ועד לאישורה ע"י מוסדות התכנון, במטרה לרדת אל העולם הממשי ולהבין איך מתנהלים הליכי התכנון. הקורס כולל הכרת הליכי התכנון הסטטוטורי, מבנה מוסדות התכנון, מערכות המידע התכנוני המקוונות; וניתוח רבדי התכנון, מהרובד הארצי דרך המחוזי, המקומי ועד להיתר הבניה. הסטודנטים לומדים את שפת התכנית וניתוחה, הליכי התנגדות לתכנית וביקורת, סוגיות תכנוניות על הפרק, תוך הסתמכות על חוק התכנון והבניה ועל המבנה האחיד לתכניות מקוונות. הם עורכים היכרות עם מערכות התכנון הממסדיות: הארצית, המחוזית והמקומית, באמצעות ביקור בישיבות של מוסדות תכנון, הבהרת מונחים שעלו במהלך הדיון[1], קריאה מודרכת בפרוטוקול ישיבה של מוסד תכנון, ולבסוף תרגיל סימולציה בו הסטודנטים ממלאים תפקידי חברי ועדה מחוזית או ארצית. הקורס מקנה הכרה של מגמות תכנון לאומיות, באמצעות הכרת תכניות המתאר הארציות, דוגמאות והבנת הליכי התכנון, ודן במונחים ומושגי יסוד כגון פרוגרמות ומכסות, תקן חניה, הקצאות לצרכי ציבור, נפחים, כלכלה עירונית ותכנון תחבורה ציבורית, המהווים היום חלק אינטגרלי משיקולי התכנון. מבנה הקורס משתנה משנה לשנה, בהתאם לזמן, לתנאים ולנושאים האקטואליים. בין היתר דן הקורס באילוצים וקונפליקטים בתכנון, כגון יעדים לאומיים ומקומיים; מערכות תשתית ארציות ועירוניות; דילמות ונהלים בשיתוף הציבור, המגזר השלישי והשפעתו על התכנון; יוזמה ממשלתית מול פרטית; עומדת על הפרק גם שאלת התרגום משפה לשפה, משפת החזון לשפת התכנית, הכלים העומדים לרשות המתכנן לצורך תרגום מטרות התכנית, והאפשרויות להשגת המטרות במסגרת כלי התכנון הקיימים: התשריט וההוראות. השאלות הנדונות הן כיצד לתרגם רעיון לחומר, ומעל הכל, איך לתרגם רעיון וחזון להוראות.

כלים דיגיטליים לעיצוב אורבני

סמסטר א', יום ו', 12:30-14:00, 1 נ"ז

מרצה: אדר' אלון שריג

סוג ההוראה: מקוונת*

שיעורי תרגול נוספים יתנו במקביל למהלך הקורס ולכל אורך השנה.

הקורס יתמקד בסדרה של מתודולוגיות גרפיות קלאסיות ועכשוויות בהן השתמשו ומשתמשים מעצבים אורבניים, על מנת לנתח, לקדם ולהצהיר רעיונות של עתיד והווה אפשרי לסביבה הבנויה. מול ובתגובה למתודולוגיות אלו, הקורס יתקיים במסגרת של הרצאות קצרות ותרגילים שבועיים אישיים, מתוכם הסטודנטים יפתחו דרכי פעולה ושיטות עבודה דו-ממדיות ותלת-ממדיות, במגוון של כלים דיגיטליים רלוונטיים, לייצוג, ניתוח ותכנון האספקטים הבנויים של המרחב. כל אחד

מהתרגילים, יכלול הצהרה גרפית מרחבית ודיגיטלית המסבירה את עמדת הדימוי ביחס לסוגיה החברתית, פוליטית, סביבתית או טכנולוגית אותה הוא מנתח.

מבוא לעיצוב אורבני

סמסטר ב', יום ו', 9:00-10:30, 2 נ"ז

מרצה: אדר' עופר מנור

סוג ההוראה: מקוונת*

התפתחותו ומיסודו של העיצוב העירוני כדיסציפלינה במהלך השישים השנים האחרונות התרחש על רקע תהפוכות רבות בגישות ותפיסות עולם במדעי החברה ובשדות העיצוב, שעל שניהם הוא נשען. מתוך כך, עד היום תחום זה נעדר הגדרה מוסכמת ומגובשת, ומצוי במאבק מתמשך לתפיסת מקומו במערך הכוחות הפועלים בגיבוש דמותה של העיר. על רקע זה, הקורס יתחקה אחר ה'קול הייחודי' של העיצוב האורבני, תוך סקירה של התפיסות, העמדות, מושגי היסוד והעקרונות של התחום. הקורס יתבסס על מקורות למדניים כמו-גם על מקרי בוחן מרחבי העולם ומהפרקטיקום בירושלים, ויכלול סיור לימודי באורך שיעור כפול במרכז העיר.

סמינר ירושלים

סמסטר ב', יום ו', 9:00-12:00, 4 נ"ז

מרצה: ד"ר נועה הייזלר רובין

סוג ההוראה: מקוונת*

ירושלים מתעדת בבנייתה היסטוריה מקומית ועולמית ומהווה מעין מיקרו-קוסמוס של המצב הגיאופוליטי, החברתי והתרבותי בישראל. לסמינר מטרה כפולה: ראשית, לספק לתלמידים הכרות מעמיקה עם העיר שתשמש מקרה בוחן והשוואה לערי מורשת עולמית אחרות, ושנית, ליצור מקום לדיון תיאורטי מעמיק בסוגיות חשובות הנוגעות לחקר המקום, תרבותו, והתעצבותו בהתאם. בסופו של הסמינר, הסטודנטים יכירו את הגיאוגרפיה וההיסטוריה של העיר באופן שיאפשר להם לספק ניתוחים בסיסיים של העיצוב האורבני המתמשך של העיר; וכן יכירו ספרות מקומית וגלובלית העוסקת בסוגיות השימור בעולם. בין הנושאים שידונו: קדושת ירושלים לשלוש הדתות; תפקידה של הארכיאולוגיה בסיפור תולדות העיר; העיר היהודית, הנוצרית והמוסלמית; צמיחתה של העיר החדשה; ירושלים בראי הציונות; ראשית המדינה והבניה המודרנית בעיר; ירושלים כעיר קולוניאלית; ערך המקום, הפרשנות ומשמעות השימור בירושלים; ירושלים המחולקת והמאוחדת.

מעבדה 3: מעבדת ירושלים

סמסטר ב', יום ד', 14:30-20:30, 6 נ"ז

מרצים: אדר' גנית מייזליץ כסיף, ד"ר אריאל הנדל, אדר' יעל אגמון

סוג ההוראה: פרונטלית

פכפוכים, השתקפויות, נתזים, מפלים, נביעות, הצפות, זרימות, טיפות, נקבים, כתמים, בורות חשוכים, קרפדות, ראשנים, קנים, סוף, וחזיות. כל אלו נעלמו ממקומותינו כחלק מהאופרציה האורבנית המתעלת, מבטנת ומנקזת את משאבי המים בשם הצורך להנדס, להגן ולייצר מרחבים יציבים, יבשים ונקיים מן הדינמיקות השוצפות, המפתיעות והמשתנות של המים. כחלק מהפרדיגמה האנתרופוצנטרית שהובילה את העיור במאה האחרונה נתפסו המים כמשאב הכרחי

אך מסוכן, עד כדי שאיבדנו את המשמעויות התרבותיות והקהילתיות של היסוד הרטוב כמו גם את החיבור המפרה שהוא מציע לטבע, לרוח ולשמחת החיים. המעבדה תבחן מחדש את מערכת היחסים שבין עיר לטבע / טבע לתרבות, תרחיב את ההגדרות הרווחות, ותאתגר את ההבחנות המסורתיות. המעבדה תחקור אפשרויות לאינטראקציה מחודשת בין אלמנטים מלאכותיים ובין אורגניזמים חיים במרחב העירוני-
תוך התמקדות בשחרור המים הכלואים ושזירתם בתרבות העירונית ובחוויות היומיום. ממרחב מנותב ומהונדס, מוגדר ומנוהל, לריזום מרחבי מחורר ומקושר; מאוסף של פרטים ומצבים מנותקים למערכות, תהליכים וכלים שלובים. המעבדה תייצר אלטרנטיבות אדריכליות ספקולטיביות לפרדיגמה ההנדסית החרדתית שהשתלטה על המרחב האורבני. באמצעות שימוש במים כחומר, אשר מעצב מקום וזהות, נפתח אינטראקציות עשירות בין הטבע למרחב והתרבות העירונית.

תנועה- כלכלה- סביבה

סמסטר ב', יום ד', 12:45-14:15, 1 נ"ז

מרצה: יפורסם בהמשך

סוג ההוראה: פרונטלית

הקורס יציע הכרות עם מגוון הגורמים והתהליכים המעצבים את העיר והמרחב האורבני- חברתיים, כלכליים, תרבותיים, תחבורתיים ויבחן את הדרכים לישומם בארגז הכלים של המעצב האורבני. הקורס בנוי ממתכונת של הרצאות אורח, כל אחד מומחה בתחום, אשר יעניקו לסטודנטים תמונה מלאה על מערך הכוחות הפועלים והמרכיבים את העיר ודרכי פעולתם. הקורס יעסוק בנושאים כגון כלכלה עירונית, חוסן עירוני, אקולוגיה, בשאלות של תנועה ותחבורה בעידן הנוכחי, יישומי טכנולוגיה וביג דאטא ועוד. הידע הרב תחומי יעניק לסטודנטים כלים להתמודדות עם אתגרים מקומיים וגלובליים בכל הנוגע לתכנון ועיצוב המרחב האורבני.

תקצירי קורסי חובה – שנה ב'

מעבדות פרויקט גמר

שבעה מפגשים ראשונים של סמסטר א', יום ד', 12:30-18:30, 3 נ"ז

סוג ההוראה: פרונטלית

פרויקט הגמר הוא הזדמנות לחקור סוגיה בתחום העיצוב האורבני ביחס לאתגרים העומדים בלב הפרקטיקה העכשווית. מעבדת פרויקט הגמר היא שלב מקדים לפיתוח פרויקט הגמר האישי. היא נועדה לייצר מסגרת עבודה משותפת, וכן חשיבה ודיון קבוצתי לסייע בגיבוש הפרויקט. המעבדה תתמקד בשלושה מסלולים: נוף (נופים חסינים), מורשת אורבנית (נופים אורבניים-היסטוריים) ומגורים (חיים אורבניים). מפגשי המעבדה יוקדשו למיפוי ראשוני של שדה הפרויקט, להגדרת הנושא ולניסוח שאלת המחקר, ללימוד ולניתוח של ספרות ותקדימים רלוונטיים ולזיהוי אתר בו יבחרו להתמקד.

בחירה של אחת משלוש מעבדות מקבילות:

● נופים חסינים

מרצה: פרופ' אדר' נוף אליסה רוזנברג

בספרו (2016) Landscape as Urbanism, ציין צ'רלס ולדהיים כי כבר לא ניתן להבין את המטרופולין של המאה ה-21 באמצעות מודלים אדריכליים בלבד. השינויים המשמעותיים אותם עברו המערכות האקולוגיות, התשתיות והכלכלה מחייבים גישה חדשה לעיר המתבססת על המושג הרחב של "נוף". מעבדה זו מבקשת לבחון את ההיבט הזה באמצעות שלושה מושגי יסוד: "רשתות", "טריטוריה" ו"מערכות", בזיקה לעיר הישראלית.

הקורס יעסוק ביצירת מערכות טבעיות ועירוניות לטובת איכות חיים, נופש, פנאי ותעסוקה בעיר נכיר כיצד טבע משתלב בעיר הבנויה וכיצד משפיעים אתרי טבע בעיר על הקהילה וניהול הסביבה והאקלים העירוני.

● נופים אורבניים היסטוריים

מרצה: אדר' עדי סלע וינר

מורשת אורבנית היא משאב חיוני בקידום החיים בערים ובאזורים אורבניים. היא כוללת רכיבים מוחשיים ובלתי מוחשיים הקשורים במגוון האנושי הקיים בערים בהווה וזה שהתקיים בהן בעבר. טמון בה פוטנציאל לפיתוח כלכלי וליצירת לכידות וחוסן חברתי בסביבה דינמית, המשתנה תדיר בהשפעת תהליכים כלכליים, חברתיים ותרבותיים, זאת תוך שמירת רכיביה ומאפייניה. הנוף האורבני-היסטורי הוא אזור אורבני שנוצר מריבוד תכונות, ערכי תרבות וערכי טבע במהלך ההיסטוריה. הוא מרחיב את המושג "מרכז היסטורי" או "מכלול", וכולל הקשרים אורבניים רחבים ואת סביבתם הגיאוגרפית (אונסקו 2011 : פרק 1, סעיפים 8, 9).

המעבדה תעסוק בגישת נופים אורבניים-היסטוריים והבנתה כגישה לניהול מורשת אורבנית כחלק מתכנון מתכלל. נכיר את האתגרים הקיימים בסביבות אורבניות ואת הקווים המנחים להתערבות ולפעולה בהם גיבוש מדיניות ושימוש בארגז כלים הכולל כלים למעורבות אזרחית, כלי ידע ותכנון, רגולציה וכלים פיננסיים, ונחקר תקדימים מהעולם בה מיושמת הגישה כיום. הגישה, הקווים המנחים וארגז הכלים המוצעים בה ישמשו לגיבוש התוצרים של מעבדת פרויקט הגמר בהם הגדרת שאלת המחקר, בחירת אתר לפרויקט, יצירת מיפויים וכתיבת טקסט מסכם הכולל בחינת תקדימים וסקר ספרות.

● חיים אורבניים

מרצה: אדר' נעה אפל

המעבדה תהווה מקום מפגש למחקר ודיון בסוגיות המרכזיות הנוגעות לעיר ולצורות המגורים בה וביחס ביניהם לפיתוח והתחדשות עירונית. בשנים האחרונות, בין אם כתולדה של מצב כלכלי או כשאיפה לסולידריות, קהילתיות ושיתוף, אנו עדים לתצורות שונות של "היות ביחד במרחב העירוני"; מחללי עבודה משותפים לצורות מגורים משותפות דרך פתרונות ניידות ותחבורה שיתופיים. במסגרת המעבדה ננסה להבין כיצד תצורות שונות אלו של שיתופיות משפיעות על המרחב הציבורי ועל האופנים השונים בהן נבנית ומתפתחת העיר כיום.

בניה למגורים היוותה לאורך התקופה המודרנית מנוע מרכזי של מחשבה על תצורות עיר וחיים עירוניים, תחת מודלים שונים של ניהול כלכלי. כיום אנו עדים לשינויים בדפוסי פיתוח המגורים על

ידי המדינה והרשויות, לשינויים בזכות ובגישה למגורים וליחסי הכוחות השונים בין שחקנים פרטים למוסדיים בפיתוח מגורים במרחב העירוני. במסגרת המעבדה נדון באופני ההתחדשות העירונית למגורים ובהשפעתם על איכות החיים שלנו, המשתמשים, תוך ניתוח של מגוון הכוחות הפועלים במרחב העירוני, ההזדמנויות והאתגרים העכשוויים בעידן של צפיפות וגידול אוכלוסין, תשתיות ופיתוחים טכנולוגיים. לצד מחקר ודיונים משותפים ידרש כל סטודנט להגדרת תחום עניין וניסוח שאלת מחקר אישית, גיבוש הצעות לאתרי פעולה פוטנציאליים ואסטרטגיות פעולה לקראת פיתוח פרויקט הגמר.

קורס מלווה כתיבה

סמסטר א'+ ב' , יום ו', 9:00-10:30, 1 נ"ז

מרצה: ד"ר אדר' מיכל בריאר

סוג ההוראה: מקוונת*

מטרת הקורס היא לסייע בפיתוח המסד התאורטי של פרויקט הגמר וביטויו באופן העומד בסטנדרטים של כתיבה אקדמית. הקורס יתמקד בהקניית מיומנויות בסיסיות הדרושות להבנה וגיבוש מחקר של בעיה מרחבית. נעסוק בגיבוש נושא המחקר ותיחומו, בהתווית שאלת המחקר, בהגדרת שדה המחקר והמקרה/ים שייבחנו, באיתור חומרים ביבליוגרפיים וכתיבת סקירת ספרות רלוונטית, בבחירת שיטות מתאימות לאיסוף וניתוח נתונים, ובניסוח טענת המחקר המרכזית. בפרט, נתמקד במסורות של המחקר האיכותני, בהנחות היסוד של הגישה המחקרית, ובמתודולוגיות המחקר האופייניות לו. נעשה זאת הן בעזרת קריאה ביקורתית של טקסטים אקדמיים, והן באמצעות תרגילי כתיבה מעשיים.

פרויקט גמר

שבעה מפגשים אחרונים של סמסטר א', יום ד', 12:30-18:30.

וכן במהלך סמסטר ב', יום ד', 13:00-18:45, 6 נ"ז

פרופ' אדר' אלס ורבקל, פרופ' אדר' צבי אפרת, פרופ' אדר' סנאן עבדל קאדר, פרופ' אדר' נוף

אליסה רוזנברג, אדר' שמוליק גרואג, אדר' דניאלה סמיטס פוסק.

מרכז סדנאות פרויקט הגמר: ד"ר מרטין הרשנזון

סוג ההוראה: היברידית

לקראת סוף הלימודים סטודנטים יפתחו פרויקט אורבני מחקרי/ תכנוני על בסיס עמדה תאורתית בתחום העיצוב האורבני. פרויקט הגמר מהווה הזדמנות להגדיר עמדה בהיבט מסוים של תחום עיצוב האורבני. כחלק בלתי נפרד מתהליך העיצוב, הפרויקט יכלול תזה ומחקר, הגדרת האתר, בניית פרוגרמה ויצירת אסטרטגיות וטקטיקות תכנוניות. מטרת הסטודיו תכלולנה פיתוח פרויקט מבניית קונספט ועד תכנון מפורט, מתודולוגיית תכנון המובילה מקונספט לתכנון מפורט, חשיבה עצמאית, בניית עמדה ביקורתית ביחס לסוגיות עכשוויות, בניית שפה תכנונית חדשנית וקוהרנטית ופיתוח שיטות ייצוג ופרזנטציה מתקדמות.

תקצירי קורסי בחירה – שנה א+ב

הנוף האורבני

סמסטר א', יום ד', 9:00-10:30, 2 נ"ז

מרצה: פרופ' אדר' נוף אליסה רוזנברג

סוג ההוראה: פרונטלית

משמעות הנוף האורבני עברה טרנספורמציה בשנים האחרונות. קורס זה יחקור את האופן שבו הנוף הפך למודל של עירוניות בעקבות ה- *Landscape urbanism*. מטרתו של הקורס להפגיש את הסטודנטים עם גוף הידע העכשווי ולפתח ראייה ביקורתית כלפי הנעשה בתכנון המרחב הציבורי הפתוח בישראל ובעולם. הסמינר יבקש לזהות סוגיות יסוד של הנוף כתשתית עירונית, אקולוגית וחברתית. ההוראה תעשה במתכונת של הרצאות ודיון ביקורתי בכיתה בהתבסס על חומרי קריאה.

המרחב המוסלמי**

סמסטר ב', יום ד', 9:00-10:30, 2 נ"ז

מרצה: ד"ר חוסני אלח'טיב שחאדה

סוג ההוראה: פרונטלית

בקורס זה נלמד על התפתחותן של ערים מוסלמיות מרכזיות תחת שלטון האסלאם, שבמידה רבה משקפות גם את התפתחותה של התרבות האסלאמית, מראשיתה ועד ימינו. הדגש יושם על ההיסטוריה של התפתחות העיר קהיר שבמצרים, וזאת בשל חשיבותה בהקשר ההיסטורי והאורבאני. דון בביטויים האמנותיים השונים אשר הטביעו את חותמם על עיר זו לאורך התקופות, וזאת בהקשר התרבותי הרחב: דתי, פוליטי וחברתי. נתייחס לאידיאולוגיות השונות אשר השפיעו על התפתחותה של עיר זו, ונלמד פרק חשוב על הקשר בין אידיאולוגיה דתית לבין מפעלי בנייה והוצאתם אל הפועל במרחב האורבני של העיר. נלמד על הכוחות שפעלו במוצהר או לפעמים מאחורי הקלעים - לעיצובם של מבנים מרכזיים בעיר, כמו: מסגדים, מדרסות, מבני קבר, מרכזי מסחר, ארמונות, בתי חולים ועוד.

העיר הערבית**

סמסטר ב', יום ד', 9:00-10:30, 2 נ"ז

מרצה: פרופ' אדר' סנאן עבד אל קאדר

סוג ההוראה: פרונטלית

המודרניזציה של הערים בעולם הערבי קרתה במהלך שלוש תקופות היסטוריות: תקופת שלטון האימפריה העות'ומאנית, תקופת הקולוניאליזם האירופאי, ותקופת פוסט-קולוניאליזם בה קמו מדינות לאום. בעת שבה העולם הערבי חולק למדינות לאום על בסיס הסכם סייקס-פיקו, בפלסטין קמה מדינת ישראל, מה שקטע את תהליך המודרניזציה ויצר "ערים מעורבות" בהן החברה הערבית נדחקה לשוליים. הכפרים הפלסטינים שנשארו איבדו את זהותם הכפרית ותפחו על גדותיהם בריכוז אוכלוסין, מה שהוביל למצב של עיור ללא ארגון עירוני. כתוצאה, נוצרה פעילות בלתי-פורמאלית, הן ארכיטקטונית והן בעיצוב האורבני. חלקו הראשון של הקורס יתאר את התפתחות ומודרניזציית הערים המרכזיות בעולם הערבי לאורך שלושת התקופות. בחלק השני של הקורס, נעסוק במה שמכונה "ערים מעורבות" בארץ, ובנוסף

נבחן את התהליכים הבלתי-פורמאליים בתכנון האורבני להם נתון המרחב הערבי בארץ. במהלך הסמסטר יבחרו הסטודנטים בעיר ערבית שאותה יחקרו בכתיבה תיאורטית וינתחו בשרטוטים ואיורים תוך מתן דעה ביקורתית על תופעת העיור ללא עיר בארץ. בנוסף, ישאלו הסטודנטים כיצד היה נראה תהליך זה אילו המרחב הערבי בארץ לא היה מוכפף ליחסי של שולט ונשלט.

**שני הקורסים המרחב המוסלמי והעיר הערבית יכולים להילקח כקורס בחירה (2 נ"ז), או כרצף- שווה ערך לסמינר בחירה (4 נ"ז).

ללמוד מירושלים אל קודס (תכנית קיץ בינלאומית)

סמסטר קיץ, יום ד', שעות יפורסמו בהמשך, 2 נ"ז***

מרצים: פרופ' אדר' סנאן עבד אל קאדר, ד"ר חוסני אלח'טיב שחאדה, ד"ר אריאל הנדל, ד"ר נועה הייזלר רובין, ד"ר אדר' מרטין הרשנזון, מרצים אורחים לתשומת לב! הקורס מתקיים בשפה האנגלית

The international summer program Learning from Jerusalem / Al-Quds offers a critical framework of urban analysis, research and design focused on the built environment of the city. It aims to highlight the complexity of urban conflicts in Jerusalem not solely as a unique case, but rather as an arena that could be used for understanding urban conflicts elsewhere and possible agendas for their resolution. The summer program consists of an intensive urban design lab that includes guest lectures by scholars, practitioners and activists, workshops and virtual tours. It advances a series of inter-disciplinary and multi-scalar investigations into the processes and practices, formal and informal, which shape places, politics and everyday life in the city. In particular, we explore the opportunities of an urban project of the city, engaging with its infrastructures, ecological systems, resources and architectures, in the context of its various histories of colonization and governance.

****ניתן להרחיב לסמינר 4 נ"ז בכפוף להנחייה נוספת

המרחב הציבורי- ספירה ציבורית

סמסטר ב', יום ו', 14:00-12:30, 2 נ"ז

מרצה: ד"ר אדר' ארז גולני סולומון

סוג ההוראה: מקוונת*

קורס זה עוסק באופיים הקולקטיבי של מרחבים ציבוריים. הוא עוסק באפשרויות שטמונות היכן ובעת שאנחנו חולקים את חיינו עם אחרים, לרוב זרים. הוא רואה במרחב הציבורי זירה שצורתה ותפקודה נקבעים על ידי סמכותם של כוחות פוליטיים, כלכליים, דתיים ותרבותיים מצד אחד, וביטויי תשוקה של החברה מצד שני. הקורס יבחן את הדרכים בהן מרחב ציבורי מתפקד בפועל ובתיאוריה לתמיכה בחיים דמוקרטיים, ואת מעמדו כנכס בסיסי אשר באמצעותו מתאפשרים, באופן עקרוני אך לא בהכרח בפועל, משאבים דוגמת חופש, זכות, שוויון וצדק. הוא יבחן כיצד המרחב יכול להיות מנחה לסדר אזרחי, אתר התנגדות, התאגדות והפעלת כוח, ובמה ליצירתיות והופעה. לאורך הקורס נפגיש מודלים

נפרדים לניתוח ביקורתי של מרחב ציבורי עם אוספי קריאה 'קלאסית' ועכשווית באופן שימחיש את היסודות התיאורטיים של המרחב הציבורי, יאפשר דיון בסוגיות של הון, חלוקה משאבים, נגישות וזמינות, ויציע דרכי התמודדות עם שאלות דוגמת אלה הנוגעות להתערבות הציבור בקביעת מדיניות וניהול המרחב הציבורי.

דגש מיוחד, תוכני, יינתן לדיון במערכת היחסים שבין פרטי וציבורי - 'הדיכוטומיה הגדולה'; לחקר ההבחנה בין מה ששייך לתחומו המוגן של הפרט, ברשות היחיד, לבין מה ששייך אל תחומו הפומבי של הציבור, ברשות הרבים. דגש נוסף, מתודולוגי, יינתן לטקסט: לקריאה, ניתוח ופרשנות. נתחיל עם אקטואליה, בהרצאה שכותרתה "קוביד-19, מרחב ציבורי אפידמי", ונסיים בהרצאה אודות "שניות וסנטימטרים - מידות רדיקליות וצפיפות".

מרכיבי הקורס נפרסים באופן גמיש לאורך שלוש תקופות. הם מציעים סקירה ביקורתית של מושגי מפתח בתחומי מחשבת המרחב הציבורי כפי שהוצגו בדיון על העיר העתיקה והמודרנית, עוסקים בתפיסות המשתנות בדיון על העיר העכשווית, ומציעים על אפשרויות לדיון ספקולטיבי על אודות המרחב הציבורי בעתיד הקרוב. נתמקד במרחבים של האדם המודרני והעכשווי, בפינת הרחוב ובמסעדת המפעל, בתשתית המלאכותית ובשדה הקרב, באי וביער, מעל האדמה ובתוכה, כמו גם בייצוג ובעבודת האומנות. הקורס נפרש לאורך ארבעה עשר מפגשים. נקדיש אותם להרצאות ודיונים כיתתיים, לתרגול חשיבה ביקורתית ופיתוח מיומנויות ניתוח של נושאים הקשורים במרחב הציבורי.

מתיאוריה לפרקטיקה בשימור המורשת

סמסטר א', יום ד', 9:00-10:30, 2 נ"ז

מרצה: אדר' עדי סלע וינר

סוג ההוראה: פרונטלית

בהקדמה לספרו Place, Race, and Story כותב נד קאופמן כי אם שימור היה ביסודו תחום דעת טכני בלבד, כי אז נכון היה למדוד את הצלחתו באמצעים טכניים. אך אין זה כך. השימור הוא התמחות חברתית, בחלקה היסטורית ובחלקה תכנונית. מטרתו האולטימטיבית אינה תיקון או שימור דברים ישנים, אלא יצירת מקומות בהם אנשים יכולים לחיות טוב ולהתחבר לנרטיבים משמעותיים הקשורים להיסטוריה, תרבות וזהות. בקורס יונח הבסיס התיאורטי והפרקטי לעיסוק בשימור מורשת התרבות. יוצג התחום על מגוון היבטיו וממשקיו עם תחומי עיסוק נוספים. ילמדו מושגים ומונחים מרכזיים, אמנות ומסמכי מדיניות, כלים ומנגנונים לשימור הקיימים בארץ ובעולם וכן גישות מקובלות בשימור ומגמות מרכזיות בשיח המקצועי כיום. יידונו דילמות מקצועיות ושאלות פרקטיות הנוגעות לעבודתו של האדריכל העוסק בשימור המורשת מנקודת מבט ביקורתית. אלה תוך הצגת מקרי בוחן, ניתוח דוגמאות מהשטח והתחבטות בסוגיות אתיות ומקצועיות. יושם דגש על האחריות, הרגישות והמחויבות לבחינה מקצועית-ביקורתית-אתית לעיסוק בשימור המורשת וליישום פעולות השימור הלכה למעשה. זאת ברוח האמנה לאתיקה בשימור המורשת בישראל (ירושלים 2016): האמונים על שימור המורשת - מקבלים בכבוד • משמרים בענווה • מוסרים נאמנה. הקורס מיועד לסטודנטים בשנה רביעית וחמישית. הוא מומלץ כקורס חובה המלווה את הסטודיו לשימור בסדנה לשימור המורשת הבנויה ע"ש יעל לויין או כקורס בחירה עצמאי.

שימור ביקורתי

סמסטר א', יום ד', 9:00-10:30, 2 נ"ז

מרצים: אדר' שמואל גרואג, ד"ר נועה הייזלר רובין

סוג ההוראה: פרונטלית

ארכיון, תיעוד מרקמי ושימור ביקורתי הינו אחד מקורסי הבחירה במסלול לשימור בעיצוב אורבני. הקורס משלב בין הידע המעשי הנוגע להכנת תיקי תיעוד מרקמיים (Management Plans) לבין הדיון התיאורטי העבשיווי בשאלת הארכיון, ובביקורת השימור. לצד סקירת שיח השימור בישראל והצגתו בהקשר השוואתי ובפרספקטיבה ביקורתית עבשוויות, יעסקו הסטודנטים בניתוח ביקורתי של תיקי תיעוד מרקמיים בירושלים, תוך בחינה של חומרי ארכיון חדשים, דיון בחומרי התיעוד הקיימים, ואופני השימוש האפשריים בהם.

קורס בחירה

יתקיים בחופשת סמסטר, או בסמסטר קיץ, מס' מפגשים מרוכזים, 2 נ"ז

מרצה: פרופ' אדר' מייק טרנר

פרטים נוספים יפורסמו בהמשך

תקצירי סמינרי בחירה – שנה א+ב

המרחב המוסלמי והעיר הערבית

סמסטר ב', יום ד', 9:00-12:00, 4 נ"ז

מרצים: ד"ר חוסני אלח'טיב שחאדה, פרופ' אדר' סנאן עבד אל קאדר

סוג ההוראה: פרונטלית

פירוט -ראה לעיל

תיאוריה פוליטית והעיר

סמסטר ב', יום ד', 9:00-12:00, 4 נ"ז

מרצה: ד"ר אריאל הנדל

סוג ההוראה: פרונטלית

העיר – כרעיון וכמעשה – עמדה במרכז מחשבתם של הוגים פוליטיים רבים, החל באפלטון והפוליס היוונית וכלה בפילוסופיה הנכתבת במקומות שונים בעולם בימים אלה ממש. העיר, בשל הריבוי, המגוון והאופי הפתוח והבלתי נתון מראש המאפיינים אותה, נתפסת כמקומו של "הפוליטי": דהיינו, כאתר המרכזי שבו בני אדם נפגשים, פועלים ויוצרים, מחד גיסא, אך גם כמקום שבו נחשפים המתחים, ההפרדות והעימותים, מאידך גיסא. מטרת הסמינר תהיה להתחקות אחר מקומה של העיר בתיאוריות פילוסופיות-פוליטיות שונות, לעמוד על מקומם של התכנון והעיצוב העירוני כחלק מיצירת המרחב הפוליטי – ולדון, תוך קישור לאירועים אקטואליים, בשאלות של אי-שוויון, של צדק חברתי, של אקטיביזם ושל שינוי.

שולי העיר

סמסטר ב', יום ד', 9:00-12:00, 4 נ"ז

מרצה: ד"ר תמר ברגר

סוג ההוראה: פרונטלית

שולי עיר הם גבולותיה. הם מסמנים את תחומה ולפיכך זהותה. בקורס נעסוק במושג שולי העיר. נבחן את היחס בין השוליים לגוף העיר עצמה, נראה כיצד ניתן ללמוד על העיר וסדריה דרך השוליים. נשאל גם באיזו מידה מתקיימים השוליים כמרחב בפני עצמו. נסתכל במבט השוואתי על שוליהן של כמה ערים בישראל וננסה לזהות תכונות משותפות להם ויחס חוזר בינם לגופי הערים. נרחיב את המבט הן אל תופעות שוליים המתקיימות במרחב העיר עצמה והן אל עבר תופעות נבדלות לכאורה המקיימות אתה יחסי מרכז ושוליים. הקורס ילווה במחקר של מקרים שייעשה בקבוצות במהלך הסמסטר ויוצג במקביל לדיון התאורטי.

Mapping historic urban landscapes

סמסטר א', ימי ושעות הקורס יפורסמו בהמשך

מרצות: אדר' קומל פוטר, אדר' אנה ג'יון יארוזה פרץ

סוג ההוראה: יפורסם בהמשך

לתשומת לב! הסמינר מתקיים בשפה האנגלית

Cultural mapping has been recognized by UNESCO as a crucial tool and technique in preserving the world's intangible and tangible cultural assets. It encompasses a wide range of techniques and activities from community-based participatory data collection and management to sophisticated mapping using GIS (Geographic Information Systems). This integrative tool highlights the importance of understanding the factors that influence the perceptions of places, focusing on personal and community interpretations of culture. Cultural mapping is, therefore, used in both a literal and metaphorical sense, going beyond the cartographic documentation to include other cultural aspects recorded with alternative techniques.

The course will aim to explore the theory and methods of cultural mapping as an emergent mode of inquiry and research serving as a tool and methodology for discourse on spatial planning and representation. It is a practical, participatory tool, endorsed by UNESCO, as a methodological tool in urban planning, cultural sustainability, and community development that makes visible the ways local stories, practices, relationships, memories, and rituals constitute places as meaningful locations.

הנדסה הפוכה- יחסי תעשייה, עיר וסביבה מתוך נקודת מבטם של חמישה מוצרים

סמסטר ב', יום ד', 9:00-12:00, 4 נ"ז

מרצים: אדר' ייטב ברהסיירה, אדר' אלון שריג, אדר' מירב בטט

סוג ההוראה: פרונטלית

'תעשייה' היא התנועה הכלכלית-טכנולוגית המגלגלת באופן מאורגן חומרי גלם - אורגניים או לא - לכדי מוצרים. 'תנועה' זו אינה מצומצמת ללינאריות-לכאורה של תהליך הייצור כי אם מצביעה על אפרטוס הולך ומסתעף מזה כ-300 שנים של חומרים ועודפים, סדרי יום והסכמי סחר, טבע ומשאבי טבע, חוקים ותקנות, אופני צריכה ומדריכי שימוש, ארגון מרחב ועיר, גלגול של תצורות אנרגיה ועוד. במסגרת הסמינר נבקש להתחיל מהמוצר - ממה שנתפס כקצה התהליך התעשייתי - ולנתח את האופנים בהם היבטיה הרחבים ופניה השונים של התעשייה מגולמים בו. ננתח ונפרש את הדרכים בהן הוא נוצר, את תנועת חומרי הגלם, את תהליכי הייצור והעבודה וההיסטוריה של המרחבים הבנויים שאפשרה אותם, וכן את אופני השימוש בו ופעולתו בתרבות. נבקש, למעשה, לנסח יחד את האופנים בהם מוצרים וחברה שזורים זה בזה, ואת התפקידים של האדריכלות ושל ארגון הסביבה בשזירה הזו לאורך ההיסטוריה. כרקע לניתוח המוצרים נסקור את ההיסטוריה של התפתחות העיר והתעשייה לאורך ארבע המהפכות התעשייתיות, נדון בטיפולוגיות של סביבות עבודה וייצור, נסקור מדריכי שימוש ו"מניואלס" ונלמד מושגי בסיס ביחסי אוביקט-חברה. הסמינר הינו חלק מפרויקט CONSIDER זוכה מלגת Marie Curie מטעם האיחוד האירופי בשיתוף עיריית חיפה ופורום של אוניברסיטאות אירופאיות. פרויקט CONSIDER עוסק במורשת תעשייתית הבנויה ובניהול בר קיימא של אתרים ואזורים תעשייתיים. תוצרי הסמינר יהוו נדבך בתרומתה של בצלאל לפרויקט הרחב.

* ההוראה המקוונת מועברת בפלטפורמת ZOOM.

יתכן ותידרשו להגיע לשיעורים פרונטליים- גם במהלך קורסים בהוראה מקוונת. הודעה על כך תישלח מראש.